

Vejen frem – en diskussion 1887–1893, i:

eller

Borgfred og klassekamp

I 2019 udkom en ny afhandling om udviklingen i den tidlige danske arbejderbevægelse. Den udmærker sig bl.a. sig ved en omfattende udgave af de samtidige kilder om striden i bevægelsen. En af disse kilder indeholder en samlet gengivelse af brevvekslingen mellem Engels og de danske revolutionære socialister Nicolaj Lorents Petersen og Gerson Trier. Disse breve har ganske vist været udgivet tidligere, men her er de samlet og ført sammen med andre dokumenter på deres originale sprog, som dels er dansk og dels tysk. Her gives en oversættelse fra originalsprogene, så de kan læses af alle interesserede. Da disse breve er betydningsfulde, kan det kun hilses velkomment, at de nu foreligger samlet og på de to sprog.

Forfatteren, Hans-Norbert Lahme, har tidligere udgivet adskillige vigtige afhandlinger og kilder om den danske arbejderbevægelse på såvel dansk som tysk. I denne udgave er kilderne udgivet på begge sprog, mens vurderingen af disse dokumenters betydning alene foreligger på tysk. Lahme har skønnet, at denne tosprogede udgivelse gør det meningsfyldt at specielt brevveksling mellem Engels og de danske socialister gøres tilgængelig – også på baggrund af at det fremgår, at Engels har interesseret sig for udviklingen i den danske arbejderbevægelse.

Forskningen har kunnet påvise, at oversættelsen af *Kapitalen* til dansk var den første oversættelse, der blev udgivet af en arbejderorganisation, altså af arbejdere for arbejdere. Socialdemokratiet udgav i slutningen af 1880'erne såvel bind et og to af *Kapitalen*. Bind tre har også været planlagt til oversættelse, men da originalen udkom i 1894, havde partiet af forskellige årsager ikke mere mulighed for at sikre en udgivelse – og måske var projektet også for stor en mundfuld. H.V. Lund, der havde oversat de to første bind, var i mellemtiden afgang ved døden, og partiet havde måttet erkende, at det var svært at få afsat de første bind. Partiet udgav i stedet for i de følgende årtier serien ”Socialistiske skrifter”, som bestod af flere publikationer i et mindre format – for nogles vedkommende i flere oplag.

Desværre har man ikke fundet en kommentar fra Engels side om den danske *Kapital*. Engels har skrevet et ekstra afsnit beregnet på de danske læsere af sit eget værk, ”Familjens, Privatejendommens og Statens Oprindelse” – sandsynligvis fordi Trier havde bedt ham om det. Engels samarbejdede med Trier ved udgivelsen, hvilket betyder, at det er muligt, at der findes andre indholdsmæssige ændringer i forhold til den tyske førsteudgave.

Udover denne tilføjelse redigerede Engels værket og læste korrektur på det. Det kunne være interessant at læse Engels' vurdering af oversættelsen. Men man har ikke fundet andre mere omfattende overvejelser fra Engels' side. Desværre har Gerson Trier ikke villet opbevare dette materiale.

Engels opgav imidlertid ikke samarbejdet med den danske bevægelse, som var begyndt i 1871/1872. Det mest omfattende samarbejde mellem ham og danske socialister fandt sted i årene 1885 til 1893. Sidste halvdel af 1890'erne oplevede et gennembrud for en selvstændig arbejderbevægelse især i Europa og USA. Men også i disse lande med en omfattende vækst i industrialiseringen og de deraf følgende forandringer i arbejderklassens sammensætning var denne dog kun ved at udvikle sin struktur fra håndværk til mekaniseret industriarbejde. Disse afgørende ændringer i den sociale udvikling fik betydning for arbejderne forståelse af deres egen samfundsmæssige position. For arbejderne medførte denne udvikling også en væsentlig ændring af kvindernes stilling: kvinderne blev en del af arbejderklassen. Men kvinderne var fortsat et mindretal på arbejdsmarkedet, og de mandlige arbejdere fandt det vanskeligt at acceptere kvindernes samfundsmæssige ligestilling. At en ændring var på vej i Danmark, fremgår i første omgang af etableringen af selvstændige faglige organisationer for kvinder.

Op gennem 1870'erne blev der gjort flere forsøg på at organisere de forskellige politiske (og faglige) organisationer i et internationalt samarbejde. I den forbindelse afholdtes forskellige internationale konferencer, hvor man forsøgte at udvikle en mere vidtgående forståelse for en international organisering af stærke socialistiske arbejderorganisationer. Da Louis Pio og andre i 1871 begyndte deres arbejde, var de med det samme interesseret i at styrke samarbejdet. I Danmark var Internationalismen en velkendt faktor. Kendskabet til andre lande blev oftest formidlet gennem kontakten mellem de vandrende svende såvel danske i udlandet og udenlandske i Danmark.

Efter den organisatoriske bevægelses andet gennembrud i årene omkring 1880 blev bevægelsen igen for alvor aktiv. Repræsentanter for danske arbejdere deltog i en international konference i London i 1888 og var indstillet på at deltage i de kommende konferencer. Londonkonferencen var imidlertid handicappet af de britiske faglige organisationers afvisning af at lade socialistiske organisationer deltage. Især var det formålet at forhindre de tyske socialistiske og politiske organisationer i at deltage i den planlagte kongres i Paris 1889.

Imidlertid var det ikke kun de tyske faglige organisationer, der ikke var indstillet på at afvise de politiske organisationer, heller ikke de franske socialistiske faglige organisationer var villige til at afvise dem. Med støtte fra Friedrich Engels, der efter sit lange aktive liv havde en dyb

indsigt i de forskellige landes arbejderbevægelser, lykkedes det at få de fleste organisationer til at acceptere to kongresser i Paris i hundredåret for den franske revolution i 1789. Hvilken af de to kongresser skulle de danske organisationer så deltage i? På dette tidspunkt i den historiske udvikling var Socialdemokratisk Forbund en betydningsfuld organisation med omtrent 12.000 medlemmer og en række aviser. De faglige organisationer havde endvidere organiseret mange tusinde medlemmer. Imidlertid havde partiet mistet det ene af sine to Folketingsmedlemmer ved valget i 1887, og en mindre gruppe af partiets medlemmer kritiserede Hovedbestyrelsen for ikke at føre en mere radikal politik.

I 1888 fik denne opposition opbakning af to nye medlemmer, der havde boet i Paris og London, og der havde fået kendskab til arbejderbevægelsens overordnede målsætning i disse lande. Disse to nye medlemmer sluttede sig til oppositionen og udgav fra foråret 1889 et ugeblad "Arbejderen". I partiets statutter var det ikke tilladt at udgive en af partiet uafhængig presse. Formålet med bestemmelsen var at forhindre lokale afdelinger i at udgive en avis uden et solidt finansielt fundament. Derudover kritiserede Niels L. Petersen og Gerson Trier (de to nye medlemmer), at partiet gjorde for lidt for at udgive og sprede den socialistiske litteratur. Denne kritik kan ikke betegnes som berettiget: Partiet var i midten af 1880'erne begyndt at udgive socialistisk litteratur, herunder centrale skrifter af Marx og Engels, f.eks. *Manifestet* og bind 1 og 2 af *Kapitalen*. Trier havde som ovenfor omtalt i samarbejde med Engels oversat "Familjens, Privatejendommens og Statens Oprindelse", en dengang central afhandling. Den udkom 1888, men fik ikke stor betydning i samtiden. Andre tekster udkom samtidig med Engels' afhandling på dansk i en serie *Socialistisk Bibliotek*. I hovedsagen værker som kunne være egnede til at "bringe en frisk vind fra Europa til Danmark", som Trier udtrykte det.

Partiets hovedbestyrelse var imidlertid indstillet på at deltage i den ene af kongresserne, nemlig den reformistiske kongres – de reformsøgendes kongres – medens oppositionens tilhængere hørte til den revolutionære retning (i en stor del af litteraturen om dansk arbejderbevægelse er betegnelsen *revolutionære* den fremherskende). Oppositionen fik tilslutning i nogle af de lokale afdelinger i København og enkelte steder i provinsen (f.eks. Svendborg og Randers). Ligeledes fik oppositionen opbakning i enkelte fagforeninger og -forbund. Bortset fra disse, kunne de revolutionære mobilisere en gruppe af partiets medlemmer i København.

Modsætningen mellem de to politiske retninger var stor og førte på et møde i juli 1889 til en beslutning om, at partiet skulle sende to delegerede til den "marxistiske" kongres. Forsamlingen valgte to medlemmer, som ikke fandt støtte hos partiets formand, P. Knudsen. Desuden valgte et par lokale afdelinger at sende Niels L. Petersen til den

marxistiske kongres. Det var et stort nederlag for de reformsøgende og specielt for P. Knudsen, som gerne selv ville have været afsted. Han indledte en betydelig aktivitet mod de revolutionære, det lykkedes ham i løbet af efteråret 1889 at vende den politiske retning. En afstemning blandt partiets medlemmer viste, at der var støtte til at ekskludere redaktørerne for ugebladet "Arbejderen". Den reformsøgende del af partiet vandt en sejr ved parlamentsvalget i januar 1890 - partiet fik 3 medlemmer valgt ind i Rigsdagen. Det var imidlertid ikke en stor sejr, den kom først ved valget 1895 med 8 medlemmer valgt til Rigsdagen, et tal, der spåede om en uafbrudt stigning gennem de kommende årtier.

Denne sejr blev ikke vundet alene i parlamentet, men i partiets og den øvrige arbejderbevægelses indsats for forbedrede leveforhold for arbejderklassen. Det viste sig allerede i årene omkring 1890, hvor man oplevede nogle meget hårde vintre. Det lykkedes for arbejderbevægelsen at gennemtrumfe vinterhjælp til de ringest stillede lag i arbejderklassen. Opfyldelsen af disse krav og andre hjælpeaktioner førte til, at de dårligst stilledes bakkede op bag arbejderbevægelsen. I årene efter 1890 videreførte partiet arbejdet bl.a. ved at udgive kortere skrifter med det formål at styrke arbejderens baggrundsviden om de opnåede resultater.

Imidlertid fik en stor arbejdergruppe et indtryk af, at sejren over borgerskabet kunne opnås uden at de skulle ud i en revolutionær kamp, og de blev inaktive, til trods for at der fulgte flere år, hvor arbejderbevægelsen måtte ud i hårde kampe, f.eks. i forbindelse med storlockouten i 1899, der varede næsten fire måneder.

Konflikten mellem de revolutionære og de reformsøgende blev videreført, men det blev hurtigt klart, at de revolutionære ikke kunne hamle op med Socialdemokratisk Forbund. "Arbejderen" havde på sit højdepunkt et oplag på ca. 1.000 abonnenter og andre købere af ugebladet, mens partiets presse havde langt over 20.000 abonnenter til "Social-Demokraten" samt flere blade i provinsen. Partiets medlemstal var som anført på ca. 12.000, og fagbevægelsen havde et medlemstal på ca. 80.000, mens de faglige organisationer, der havde kontakt med de revolutionære, var ganske få og hurtigt kappede denne forbindelse.

Det passer godt samme med f.eks. Triers manglende interesse for fagbevægelsen. At det forholdt sig sådan, blev bl.a. tydeligt i hans brevveksling med Engels (se f.eks. hans brev fra 11. juli 1889). Han kunne heller ikke forholde sig til de fattige arbejdere og deres problemer. Sagen stillede sig anderledes for N.L. Petersen – se brevene fra 22. marts 1892 og 3. juli 1893. Nic. L. Petersen var faglært arbejder og havde i årevis arbejdet i Paris og London i derværende socialistiske organisationer. Men som de to nævnte breve viser, lå hans interesse især i den moderne industris betydning for arbejderbevægelsen. Det forudgående årti havde begrænset bevægelsens udvikling – og politiske

uenigheder havde medført splittelse. Det kom til at præge den ledende gruppe i partiet og medførte bl.a., at organisationen blev indstillet på hurtigt at afskære interne politiske uenigheder. Fra midten af 1890erne kom der igen fart i den tekniske og dermed også den industrielle fornyelse, hvilket også fik betydning for en tilbagegang i relationerne med udlandet. Antallet af færende svende gik voldsomt tilbage – ligesom i Danmark kunne de udenlandske arbejdere nu få arbejde hjemme.

Disse problemer bliver undersøgt og bearbejdet af Lahme i hans nye værk, som kan bestilles gratis på internettet (www.hansnorbertlahme.eu). Denne afhandling er meget mere differentieret, end det her kan dokumenteres. Hertil kommer, at bogen er skrevet på tysk, og dermed svært tilgængelig for de fleste. Dog er korrespondancen mellem Engels og de to revolutionære, som Lahme har oversat til hhv. tysk og dansk lettere tilgængelig.

Hans-Norbert Lahme: Die Revolutionären. Gerson Trier, Nicolaj L. Petersen und die Revolutionäre Sozialistische Arbeiterpartei (RSAP) Dänemarks: Beschreibung und Ausblick, Exkurse, Briefe (1889-1918), 2019, 308 S., hansnorbertlahme.eu.